

KS. JERZY ADAMCZYK
Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu

WIZYTACJA DZIEKAŃSKA W ASPEKTCIE KANONICZNO-DUSZPASTERSKIM

Treść: Wstęp. – 1. Wizytacja dziekańska. Aspekt historyczny – 2. Pojęcie, natura i obowiązek wizyty dziekańskiej. – 3. Przedmiot wizytacji dziekańskiej w parafiach dekanatu. – Zakończenie.

Wstęp

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* Soboru Watykańskiego II stwierdza, że „bliższymi współpracownikami biskupa są także ci kapłani, którym powierza on misję duszpasterską lub dzieła apostołstwa o charakterze ponadparafialnym...”¹. Wprawdzie nie wskazano w nim imiennie żadnego stanowiska piastowanego przez wymienionych prezbiterów, ale wyraźnie dostrzegamy w tym nawiązanie zarówno do historii, jak i do obecnej rzeczywistości prawnej usankcjonowanej w Kodeksie Jana Pawła II, którym jest urząd dziekana i jednostka administracyjna diecezji, czyli dekanat².

---

¹ CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Decretum de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia Christus Dominus* [28 octobris 1965], nr 29, *Acta Apostolicae Sedis* 58(1966), s. 673-701, tekst polski: Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, w: Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Poznań 2002, s. 236-258, [odtąd: CD].

² Por. E. SZTAFFROWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, *Prawo Kanoniczne* 35(1992) nr 3-4, s. 25. Jednakże w dekreście *Christus Dominus* mówi się wyraźnie o dziekanach: „dlatego niech [proboszczowie] współpracują

Dokładniej nawiązuje do urzędu dziekana motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* ustanawiające przepisy wykonawcze do niektórych dekretów Soboru Watykańskiego II, m.in. do dekretu *Christus Dominus*. Papież pisze, iż „pomiędzy najbliższych współpracowników Biskupa diecezjalnego zalicza się tych kapłanów, którzy wykonują urząd duszpasterski o charakterze ponadparafialnym, wśród których należy wspomnieć dziekanów, których nazywa się także archiprezbiterami, a w Kościele wschodnim protoprezbiterami”³. Poprzedni Kodeks zawierał pojęcie dekanatu i dziekana. Więcej, znajduje się tam polecenie, aby biskupi dokonywali podziału diecezji na dekanaty obejmujące kilka parafii⁴.

Sięgając do wcześniejszej historii, łatwo zauważyć, że dziekani byli tylko jednymi ze współpracowników ponadparafialnych, którzy w pewnym momencie stali się w praktyce jedynymi, czego wyraźny dowód stanowi wspomniane wyżej zarządzenie Kodeksu z 1917 roku.

Kodeks Jana Pawła II, przejmując w zasadzie instytucje dekanatów i dziekanów⁵, nie zobowiązał jednak biskupa diecezjalnego do podziału diecezji na dekanaty⁶, pozostawiając mu tym samym swobodę wyboru innych rozwiązań, które wyraźnie proponują różne dokumenty apostołskie okresu posoborowego⁷.

---

z innymi proboszczami oraz z kapłanami pełniącymi na danym terytorium obowiązki duszpasterskie (jakimi są np. wikariusze okręgowi, dziekani) lub przydzielonymi do zadań o charakterze ponadparafialnym”. CD, nr 30.

³ PAULUS PP. VI, Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* (6 augusti 1966), pars I, nr 19 § 1, Acta Apostolicae Sedis 58(1966), s. 757-787, [odtąd: ES]. J. SFEIR SELIM zauważa, że urząd dziekana jest rozumiany bardziej jako pomoc dla proboszczów i innych prezbiterów, niż jako instancja pośrednicząca między proboszczami a biskupem czy kurią eparchialną albo diecezjalną. *Le munus regendi dans le Code de Droit Canonique (CIC 83) et le Code des Canons des Églises Orientales (CCEO) de la comparaison à la pastorale*, Roma 2001, s. 371.

⁴ *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti, Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1951, kan. 217 § 1, [odtąd: CIC].

⁵ Por. kan. 553-555.

⁶ Por. kan. 374 § 2.

⁷ Por. E. SZTAFAROWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, dz. cyt., s. 25.

Wikariusz rejonowy, zwany również dziekanem albo archiprezbiterem, albo jeszcze inaczej (np. wikariuszem zewnętrznym, czy okręgowym), jest kapłanem, który stoi na czele wikariatu rejonowego (dekanatu)⁸. Misja dziekana, bliskiego współpracownika biskupa w posłudze duszpasterskiej, ma głównie znaczenie duszpasterskie⁹. Do dziekana należy koordynowanie działalności pastoralnej w jego okręgu. Ma on poznawać i oceniać religijno-moralny stan życia parafii, pracę duszpastersko-apostolską, realizację dekretów powizytacyjnych i całokształt spraw administracyjno-gospodarczych¹⁰. Aby dziekan mógł wypełnić swoje obowiązki przewidziane w kan. 555 § 1, powinien wizytować parafie swego obwodu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego¹¹. Trzeba zauważyć, że znacząca przestrzeń obejmująca obowiązki i uprawnienia związane z urzędem dziekana, tak ważnym w strukturze kościoła partykularnego, w obecnym Kodeksie została pozostawiona do regulacji prawu partykularnemu, które ma określić i uzupełnić ogólne wytyczne podane w Kodeksie, zgodnie z tradycją i potrzebami duszpasterskimi poszczególnego

---

⁸ Por. kan. 553 § 1. Poprzedni Kodeks używał tylko terminu *vicarius foraneus* (por. kan. 445), chociaż wprowadził także jako równorzędne pojęcia dekanatu i archiprezbiteratu (por. kan. 217). Por. E. SZTAFFROWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, dz. cyt., s. 30.

⁹ Stanowisko dziekana, to „munus pastorale exercercent indolis supraparoeialis”. ES, pars I, nr 19 § 1. Należy podkreślić, że w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. pojawia się w dwóch różnych miejscach, inny cel urzędu dziekana, niż było to dotychczas. Jest on ustanawiany do „wsparcia pasterzowania przez wspólne działanie, kilku sąsiednich parafii” dekanatu. Kan. 374 § 2. Urząd wikariusza zewnętrznego jest określony przede wszystkim przez popieranie i koordynowanie w ramach dekanatu wspólnej działalności pasterskiej. Por. kan. 555 § 1, nr 1. Jest to wyraźny przełom duszpasterski, który znajduje swoje odbicie w kodeksie odnośnie do wikariusza okręgowego pod wpływem tekstów soborowych i posoborowych. Od funkcji przeważnie administracyjno-biurokratycznych urząd dziekana przeszedł ewolucję do funkcji głównie duszpasterskich. Por. G. MONTINI, *I Vicari foranei*, Quaderni di Diritto Ecclesiale 4(1991), z. 3, s. 383.

¹⁰ Por. E. SZTAFFROWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, dz. cyt., s. 48.

¹¹ Kan. 555 § 4.

Kościoła partykularnego¹². Konsekwentnie ustawodawstwo partykularne poprzez statuty i instrukcje winno doprecyzować przepisy dotyczące się wizytacji dziekańskiej¹³.

Ponieważ kodyfikacja z 1983 r. traktuje o wizytacji dziekańskiej bardzo ogólnie i jedynie pośrednio wskazuje na jej przedmiot, odsyłając po szczegóły do prawa partykularnego, powstaje pytanie: czym jest wizytacja dziekańska, jaka jest jej natura, jej częstotliwość, co dokładnie jest jej przedmiotem i w jaki sposób winna się odbywać.

Zasygnalizowanym problemom zostanie poświęcony niniejszy artykuł, który będzie się koncentrował wokół następujących zagadnień: 1. Wizytacja dziekańska. Aspekt historyczny 2. Pojęcie, natura i obowiązek wizyty dziekańskiej 3. Przedmiot i sposób wizytacji dziekańskiej w parafiach dekanatu¹⁴.

1. Wizytacja dziekańska. Aspekt historyczny

Wikariusz rejonowy, zwany także dziekanem albo archiprezbiterem, albo jeszcze inaczej, jest kapłanem, który stoi na czele wikariatu

---

¹² Por. G. MONTINI, *I Vicari foranei*, dz. cyt., s. 376.

¹³ Por. W. KRAWCZYK, *Dziekan we wspólnocie dekanalnej*, Studia Płockie 8(1980), s. 72.

¹⁴ Trzeba podkreślić, że niniejszy artykuł jest poświęcony wyłącznie wizytacji dziekańskiej odbywanej w parafiach dekanatu terytorialnego, z wyłączeniem takiej wizytacji w strukturach podobnych do dekanatu np. obejmujących kapelanów szpitalnych i kapelanów szkół (dekanaty personalne, obrządkowe, funkcyjne). Zob. *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), nr 218, Città del Vaticano 2004, tekst polski: KONGREGACJA DO SPRAW BISKUPÓW, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005, [odtąd: AS]; por. Instrukcja *Ecclesiae Imago* na temat pasterskiej posługi biskupów zaleca sporządzenie, po wysłuchaniu zdania Rady kapłańskiej, Statutów Dziekańskich, w których byłyby m. in. określone uprawnienia dziekanów, zarówno przyznane prawem powszechnym jak i delegowane przez biskupa oraz normy regulujące działanie dekanatu. SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Directorium Ecclesiae imago de pastorali ministerio Episcoporum* [22 februarii 1973], nr 184, 1, w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 4, Bologna 1997 nr 1945-2328, tekst polski: KONGREGACJA BISKUPÓW, Instrukcja *Ecclesiae Imago* na temat pasterskiej posługi biskupów, w: E. Szafrowski, *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. 6, z. 1, nr 10370-11035, [odtąd: EI].

rejonowego (dekanatu)¹⁵, pełni funkcje administracyjne i duszpasterskie o charakterze ponadparafialnym. W katolickich Kościołach wschodnich występuje najczęściej pod nazwą protoprezbitera¹⁶. Dziekan jest jednym z najbliższych współpracowników biskupa diecezjalnego¹⁷.

Początki urzędu dziekana łączą się ściśle z rozwojem Kościoła w terenie. Ośrodkami chrześcijaństwa w pierwszych wiekach były większe miasta, gdzie rezydowali biskupi. Z miast chrześcijaństwo przechodziło do okolicznych wsi, w których również dokonywała się organizacja życia kościelnego (IV-V wiek). Centrum tego życia były kościoły, w których udzielano chrztu – *ecclesiae baptismales*¹⁸. Dzięki trosce przełożonych tych kościołów organizowano życie religijne także w sąsiednich miejscowościach. Powstają tam liczne kościoły filialne w miejscach niejednokrotnie odległych od kościoła macierzystego. W ten sposób obok kościołów wiejskich pierwotnych powstawały inne, które tym samym pozostawały w pewnej zależności od macierzystych, a kapłani kościołów pierwotnych otrzymywali pewną wyższość nad duszpasterzami kościołów filialnych. Z czasem wiele z tych kościołów filialnych uzyskiwało uprawnienia kościołów parafialnych, a pozostając nadal w zależności administracyjnej od kościołów macierzystych tworzyły swego rodzaju wspólnoty kościołów, z których to wspólnot

---

¹⁵ Kan. 553 § 1. Dziekana nazywa się nieraz „wikariuszem terenowym biskupa”. *Wytyczne dla pracy dekanatu i urzędów dekanalnych Archidiecezji Krakowskiej* [3 czerwca 1992], art. 12, *Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi* 130(1992), nr 7-9, s. 61.

¹⁶ T. PAWLUK, *Dziekan*, w: *Encyklopedia Katolicka*, R. Łukaszyk (red.), t. 4, Lublin 1985, k. 586.

¹⁷ Por. ES, pars I, nr 19 § 1; por. DIOCESI DI CONCORDIA-PORDENONE, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, art. 10, Pordenone 2006, s. 25; zob. J. SFEIR SELIM, *Le munus regendi dans le Code de Droit Canonique*, dz. cyt., s. 371.

¹⁸ Por. I. GRABOWSKI, *Prawo kanoniczne*, Warszawa 1948, s. 240; W. KRAWCZYK, *Dziekan we wspólnocie dekanalnej*, dz. cyt., s. 61-62. Chrztu nie udzielano we wszystkich kościołach, tylko w większych. Por. F. BĄCZKOWICZ, J. BARON, W. STAWINOGA, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Opole 1957, s. 571.

z czasem powstały dekanaty¹⁹. Okręg, w którym kapłani kościołów macierzystych – *archipresbyteri rurales* – byli przełożonymi kościołów sąsiednich, zwał się *archipresbyteratus, christianitas, decania*²⁰.

Gdy idzie o nazewnictwo²¹, to najstarszym terminem określającym dziekana jest archiprezbiter, który odnosił się do kapłana najstarszego święceniami, lub prezbitera mającego większą godność w prezbiterium w mieście (najznakomitszego z kapłanów, bez względu na czas jego wyświęcenia), gdzie przebywał biskup diecezjalny. Był on zwany *archipresbyter urbanus*, gdyż w mieście był odpowiedzialny wraz biskupem za Kościół, a także w czasie nieobecności biskupa, zastępował go przede wszystkim w zakresie liturgicznym i sakramentalnym (zastępował chorego biskupa nade wszystko w odprawianiu uroczystych nabożeństw). Wraz z powstaniem w wieku IV-V parafii wiejskich, a w nich kościołów chrzcielnych, w których mógł być teraz celebrowany chrzest, bez konieczności udawania się do biskupa rezydującego w mieście, wyłania się również figura prezbitera, który początkowo posługuje na wsi, a następnie wraca do miasta, a później pozostaje na wsi i mieszka obok kościoła chrzcielnego²². Wskutek

---

¹⁹ Por. E. SZTAFAROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1968, s. 90; W. KRAWCZYK, *Dziekan we wspólnocie dekanalnej*, dz. cyt., s. 62. Dekanaty powstały z podziału archidiaconatów na mniejsze okręgi od IX wieku. Por. F. BĄCZKOWICZ, J. BARON, W. STAWINOĞA, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, dz. cyt., s. 571.

²⁰ Por. I. GRABOWSKI, *Prawo kanoniczne*, dz. cyt., s. 241; S. SIPOS, *Enchiridion iuris canonici*, Romae 1954, s. 249; M. STĘPIEŃ, *Nominacje na urzędy kościelne dokonywane przez biskupów w diecezji augustowskiej czyli sejneńskiej (1818-1925)*, *Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne* 8(2009), nr 2, s. 194.

²¹ Benedykt XIV uważa za poprzedników dziekańskich chorepiskopów, wizeratorów, archidiaconów i archiprezbiterów, z których bezpośrednio wyłonili się dziekani. „Erant igitur Archidiaconi, Decani, et similes, in Chorepiscoporum locum suffecti, Vicarii rurales, seu Foranei Episcoporum”, BENEDICTUS XIV, *Pontificis Maximi, De Synodo Dioeciesana, Libri tredecim, Moguntiae* 1842, s. 16; por. M. PRZYBYŁKO, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, *Prawo Kanoniczne* 3(1960) nr 3-4, s. 198.

²² Archiprezbiter był też jedynym prawym szafarzem sakramentu chrztu w swoim okręgu i tylko jego kościół posiadał chrzcielnicę (*ecclesia baptismalis*).

rozwoju duszpasterstwa w tych kościołach i zapotrzebowania na nowych kapłanów tworzy się małe prezbiterium, któremu przewodniczy prezbiter najstarszy święceniami albo mający większą godność, i jest nazywany, przez analogię do tego, co ma miejsce w prezbiterium miasta biskupiego, archiprezbiterem. Będzie on nazywany *archipresbyter vicanus*, *archipresbyter ruralis*, dla odróżnienia go od archiprezbitera miejskiego²³.

Z kolei „dziekan” to termin, który pojawia się już w IX wieku, mając na celu podkreślenie relacji hierarchicznej, jak również braterstwa między prałatem i księżmi parafii wiejskiej. Inne pojęcie: „*praepositus*” (prepozyt), wskazuje na intensywne życie wspólne, które prezbiterium realizowało w parafii wiejskiej wokół archiprezbitera przez analogię do życia wspólnego prezbiterium miejskiego zgromadzonego przy swoim biskupie, którego ślady dostrzegamy w kapitule kanoników kościoła katedralnego²⁴.

„Plebanus” jest pojęciem pojawiającym się między VIII i X wiekiem. Parafie wiejskie rozszerzały swoją działalność i nierzadko prezbiterzy oddawali się posłudze duszpasterskiej przy kaplicach porzucanych na wsi, daleko od centrum parafii. Wracali następnie nadal do życia wspólnego skupionego przy archiprezbiterze. Rozwój posługi w wymienionych kaplicach i ich rozszczenie do posiadania własnej chrzcielnicy i autonomii wobec centralnej parafii wiejskiej, spowodował powstanie coraz większej liczby parafii wiejskich, dla których naturalnym odniesieniem był najstarszy kościół chrzcielny (kościół macierzysty), lecz wobec którego stopniowo stawały się niezależne. W wyniku tego procesu powstaje figura archiprezbitera – plebana, który nie jest już tylko proboszczem wielkiej parafii z własnym prezbiterium, ale proboszczem parafii macierzystej, obarczony odpowiedzialnością pasterską wobec grupy proboszczów i parafii, które pozostają w ścisłej relacji do parafii macierzystej.

A. SOTKIEWICZ, *Archiprezbiter*, w: Encyklopedia Kościelna, t. I, M. Nowodworski (red.), Warszawa 1873, s. 374.

²³ Por. G. MONTINI, *I Vicari foranei*, dz. cyt., s. 378.

²⁴ Por. TAMŻE, s. 379.

Wikariusz zewnętrzny jest nazwą stosunkowo niedawną, ukutą przez świętego Karola Boromeusza, który aby zreorganizować bardziej racjonalnie terytorium diecezji ambrojańskiej bez usuwania dawnych tytułów archiprezbitera, plebana, prepozyta i dziekana, ustanowił wikariaty zewnętrzne i postawił na ich czele uzdolnionych i prawych prezbiterów o nowych kompetencjach w stosunku do dotychczasowych dziekanów. Ci nowi urzędnicy mieli nazywać się „vicarii foranei”, czyli mieli być wikariuszami biskupa diecezjalnego w forese, czyli poza pierścieniem murów obronnych miasta²⁵. Karol Boromeusz uczynił tak na pierwszym synodzie mediolańskim odprawionym w roku 1565²⁶ i polecił podległym sobie biskupom, by diecezje podzielili na pewną ilość okręgów, a troskę nad nimi zlecieli odpowiednio uzdolnionym i prawym kapłanom. Ci nowi urzędnicy mieli nazywać się „vicarii foranei”. Zadaniem ich będzie wspomagać biskupa w sprawowaniu przezeń skutecznych rządów w diecezji. Mogą być mianowani spośród archiprezbiterów, zwanych gdzie indziej dziekanami, spomiędzy archidiaconów, lub w ogóle takich osób, które posiadają jakąś godność kościelną. Wszyscy proboszczowie, nawet piastujący pewne urzędy duchowne, mają być im posłuszni, oczywiście w granicach ściśle prawem określonych. Winni nieposłuszeństwa będą odpowiednio przez biskupa karani.

---

²⁵ Por. TAMŻE, s. 379-380. Słowo *foraneus* oznacza „poza katedrą miejską”. Niektórzy utrzymują, że dołączono do rzeczownika *vicarius* przymiotnik *foraneus* ponieważ wikariusze zewnętrzni wykonywali władzę sędziowską mając forum (władzę sądenia), podlegającą biskupowi. P. CHOI IN-GAG, *Vicario episcopale e vicario foraneo*, Roma, 2003, s. 41.

²⁶ „Ut episcopus in urbe etiam externum gregem facilius, quasi praesens intueri, et curare possit, deligat aliquot probatos sacerdotes, quibus singulis, imposito Vicarij foranei nomine, tribuat certas regiones dioecesis suae. Id autem munus ad Archipresbyteros, Archidiaconos, qui in dioecesi sunt, et Praepositos, aliosve ecclesiastica dignitate praeditos, quos idoneos iudicaverit, potissimum deferet, sin minus, ad alios Rectores, qui apti sint ad huiusmodi officium”. *Constitutiones et decreta condita in provinciali synodo Mediolanensi prima*, w: *Acta Ecclesiae Mediolanensis*, A. Ratti (red.), t. 2, Mediolani MDCCCXC, kol. 79. Por. W. GÓRALSKI, *Kongregacje dekanalne w ustawodawstwie kard. Karola Boromeusza*, *Prawo Kanoniczne* 34(1991) nr 3-4, s. 167; G. MONTINI, *I Vicari foranei*, dz. cyt., s. 380.

Ten ostatni nie omieszka karcić ich samych, jeśli będą źle spełniać swoje obowiązki. On również, kiedy zechce, ma prawo odwołać ich z urzędu²⁷. A. Sotkiewicz pisze, że „święty Karol Boromeusz zniósł zupełnie w swojej diecezji władzę dziekanów i na pierwszym swoim synodzie prowincjonalnym postanowił na ich miejsce wikariuszów foralnych, *vicarii foranei*, którzy tym się od dziekanów różnili, że nie byli dożywotnimi, ale *ad nutum*, tj. wedle woli biskupa stanowionymi i odwoływanymi”²⁸.

Jednym z ważnych obowiązków dziekana jest wizytacja swojego okręgu. Z wizytacją parafii w określonej części diecezji spotykamy się już w starożytności. Chorepiskopi (biskupi wiejscy) posiadali nadzór nad duchowieństwem i podwładnymi sobie kościołami, które wizytowali jako wikariusze ordynariusza²⁹. Synod laodycejski odbyty w połowie IV w. w miejsce chorepiskopów, którzy byli poprzednikami dziekanów, ustanowił wizytatorów, którzy mieli czuwać nad wyznaczoną dla nich częścią diecezji³⁰. Byli to kapłani o szczególnych uprawnieniach, mający za zadanie nie tylko pomagać biskupowi podczas odbywania przez niego wizytacji kanonicznej, ale również samodzielnie z ramienia ordynariusza w większych diecezjach wizytować kościoły wiejskie i duchowieństwo, według niektórych historyków, mieli rezydować w mieście, skąd przedsiębrali z upoważnienia biskupa wycieczki duszpasterskie do gminy wiejskiej³¹.

Hinkmar abp Reims wspomina, że dziekani (którzy pojawili się już w początku IX wieku, zakres ich władzy będzie stale wzrastał do wieku XIII), co roku wizytowali podległe kościoły i kaplice oraz duchowieństwo, składając sprawozdanie swemu biskupowi³². Hinkmar wydał zarządzenie, co do przedmiotu wizytacji dziekańskiej

---

²⁷ M. PRZYBYŁKO, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, Prawo Kanoniczne 5 (1962) nr 1-2, s. 110.

²⁸ Hasło *Archiprezbiter*, dz. cyt., s. 374-375.

²⁹ M. PRZYBYŁKO, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, Prawo Kanoniczne 3(1960) nr 3-4, s. 215.

³⁰ TAMŻE, s. 209.

³¹ TAMŻE, s. 216-217.

³² Por. T. PAWLUK, *Dziekan*, dz. cyt., k. 586.

p.t. *Capitula quibus de rebus magistris decani per singulas Ecclesiae inquirere, et Episcopo renuntiare debeant*³³.

W czasie wizytacji miał sprawdzić, czy duchowni posiadają święcenia kapłańskie i kanoniczną instytucję przy kościele lub kaplicy, przy której pracują. Jaka jest rozległość parafii i czy jej uposażenie odpowiada przepisom prawa kościelnego. Ilu parafia liczy mieszkańców, którzy przecież przez uiszczanie dziesięciny mają zapewnić miejscowemu duchowieństwu dostateczne utrzymanie. Czy przybory ołtarzowe są zrobione z odpowiedniego materiału i znajdują się w należyтым stanie oraz czy relikwie są nienaruszone i szczelnie zamknięte. Czy znajdują się w odpowiedniej liczbie i są przechowywane w należyтым porządku księgi liturgiczne. Czy bielizna i paramenty kościelne są czyste i chronione przed niszczeniem. Czy kościół posiada dostateczną ilość świec oraz naczynia do olejów św. i wiatyku, jak również czy kielich z pateną został sporządzony ze szlachetnego kruszcu. Czy jest piszcyna przy kościele, w jakim stanie znajduje się dach świątyni i drzwi kościelne, czy mieszkanie księdza jest położone w sąsiedztwie kościoła i czy w pobliżu nie ma domów o podejrzanej opinii oraz czy kościół parafialny posiada i z jakiego materiału dzwony. Jak kapłan pracujący w parafii spełnia swoje obowiązki duszpasterskie, czy w szczególności osobiście, a nie za pośrednictwem świeckich, odwiedza chorych parafian i w razie potrzeby udziela im ostatnich sakramentów, pozostałym zaś wiernym komunii św. Czy oleje św. przechowuje z należyтым szacunkiem i czy sam, lub w jego zastępstwie diakon, albo subdiakon pierze korporały i puryfikaterze. Czy dochody powstałe z dziesięcin zgodnie z prawem kanonicznym są dzielone uczciwie na 4 części i to pod czujnym okiem dwu, lub trzech nieposzlakowanych parafian, jak również czy część należna biskupowi i miejscowemu kościołowi nie doznaje jakiego uszczerbku, o czym ordynariusz winien być corocznie powiadamiany. Czy wreszcie zamiast chorych i biednych z należnej im części nie korzysta najbliższa

---

³³ HINCMMARI RHEMENSIS ARCHIEPISCOPI, *Capitula quibus de rebus magistris decani per singulas Ecclesiae inquirere, et Episcopo renuntiare debeant*, w: J.P. Migne, *Patrologia e cursus completus*. Partologia Latina, t. CXXV, Parisiis 1852, col. 777-786.

rodzina księdza, oczywiście z wyjątkiem naprawdę biednych niektórych krewnych. Czy kapłan, który nie posiada własnej ojcowizny, nie bogaci się w sposób niezgodny z prawem i z krzywdą dla kościoła, lub, co gorsza, czy tych dochodów nie obraca na życie gorszące i występne, przeciwnie, czy stara się utrzymać przy kościele szkołę, w której odpowiednio uposażony duchowny uczyłby dzieci najprostszych przedmiotów, nie wyłączając śpiewu i ceremonii kościelnych. Na koniec – czy kapłan nie mieszka razem z niewiastami, jakim według kanonów nie wolno stale przebywać pod dachem plebanii; czy też do nich nie chodzi, lub one go odwiedzają, czy nie uczęszcza on do karczmy, albo nie goni za biesiadami, gdzie tak łatwo o swawolę³⁴.

Mając na uwadze odnowę duszpasterstwa, jak również podniesienie karności kościelnej wśród duchowieństwa, Sobór Trydencki zwrócił uwagę na rolę struktur dekanalnych w organizacji diecezjalnej³⁵. Sobór postanawiał, że „archidiaconi i dziekani którzy w swoich Kościołach mieli dotychczas prawo wizytacji, w przyszłości będą mogli dokonywać jej tylko osobiście, w towarzystwie sekretarza (notariusza) i za zgodą biskupa”³⁶. W ciągu miesiąca dziekan wizytujący ma obowiązek zdać ordynariuszowi sprawozdanie z wizytacji i pokazać mu zeznania świadków i wszystkie akta³⁷.

---

³⁴ HINCMMARI RHEMENSIS ARCHIEPISCOPI, *Capitula quibus*, dz. cyt., can. I-XXVI, col. 777-786; por. M. PRZYBYŁKO, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, Prawo Kanoniczne 5(1962), s. 98-100.

³⁵ Por. A. BRESSANI *La chiesa particolare*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (red.), vol. 2, Roma 1981.

³⁶ „Archidiaconi autem decani et alii inferiores in iis ecclesiis ubi hactenus visitationem exercere legitime consueverunt debeant quidem assumpto notario de consensu episcopi deinceps per se ipsos tantum ibidem visitare”. *I Decreti del Concilio di Trento, Testo divulgativo con annotazione delle fonti*, Sessione XXIV, Decreto di riforma, can. 3, Roma 2005, s. 123; zob. W. GÓRALSKI, *Obowiązki dziekanów w diecezji płockiej w świetle nominacji dziekańskich za bpa Ludwika Bartłomieja Załuskiego (1699–1721)*, *Studia Płockie* 14(1986), s. 187.

³⁷ „Visitatores etiam a capitulo deputandi ubi capitulum ius visitandi habet prius ab episcopo approbentur; sed non ideo episcopus vel eo impedito eius visitator easdem ecclesias seorsum ab his visitare prohibeatur; cui ipsi archidiaconi vel alii inferiores visitationis factae infra mensem rationem reddere et depositiones testium

Według Kodeksu z 1917 r. dziekan powinien wizytować podległe mu parafie w oznaczonym przez biskupa czasie raz, dwa lub więcej razy w roku³⁸. Natomiast pod rządami Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. „dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego rejonu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego”³⁹.

2. Pojęcie, natura i obowiązek wizyty dziekańskiej

Etymologicznie słowo wizytacja pochodzi od słowa łacińskiego rzeczownika *visitatio* (odwiedziny, nawiedzenie) i czasownika *visitare* (odwiedzać)⁴⁰. Według *Słownika języka polskiego* wizytacja jako taka, to „urzędowa wizyta połączona z kontrolą odbywana przez władze danej instytucji lub przez delegatów tych władz”⁴¹. Z kolei wizytator, to „osoba dokonująca wizytacji, zwierzchnik lub urzędnik wizytujący podległe placówki”⁴². Wizytacja dziekańska ze swojej natury jest jedną z form wizytacji w sensie ogólnym. Jednakże jej istota znacząco przekracza jedynie funkcje kontrolne. Jest to bowiem wizytacja kościelna, która jest „formą bezpośredniego kontaktu organów władzy kościelnej z duchowieństwem i in. członkami Ludu Bożego w celu umożliwienia mu oceny skuteczności pracy duszpasterskiej, poznania okoliczności i trudności działalności ewangelizacyjnej oraz wskazania priorytetów i środków rozwoju duszpasterstwa w całej diecezji”⁴³.

---

ac integra acta e exhibere teneantur”. *I Decreti del Concilio di Trento, Testo divulgativo con annotazione delle fonti*, Sessione XXIV, Decreto di riforma, can. 3, s. 123; por. M. PRZYBYŁKO, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, Prawo Kanoniczne 5(1962), s. 108; E. SZTAFFROWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy*, dz. cyt., s. 29.

³⁸ CIC kan. 447 § 2. Kan. 447 § 1 zawiera natomiast zakres wizytacji dziekańskiej; por. E. CAPPELLINI, *Comentario al can. 555*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña (red.), t. 2, cz. II, wyd. 3, Pamplona 2002, s. 1342.

³⁹ Kan. 556 § 4.

⁴⁰ W. KOPALIŃSKI, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1983, s. 455.

⁴¹ *Słownika języka polskiego*, t. 3, M. Szymczak (red.), Warszawa 1981, s. 727.

⁴² TAMŻE.

⁴³ M. SITARZ, *Wizytacja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, E. Gigilewicz (red.), t. 20, Lublin 2014, k. 737.

Wizytacja kościelna to jednak także „urzędowa wizyta połączona z kontrolą odbywana przez władze danej instytucji lub przez delegatów tych władz”⁴⁴. W systemie prawa kanonicznego wyróżnia się m. in. wizytację biskupią, dziekańską czy zakonną.

Gdy idzie o wizytację dziekańską, to można ją określić jako kanoniczną, obowiązkową, urzędową wizytę połączoną z kontrolą, odbywaną przez dziekana, jako bliskiego współpracownika biskupa diecezjalnego w parafiach jego okręgu, w sposób określony przez biskupa diecezjalnego w celu sprawdzenia i odpowiedniego poinformowania biskupa o sytuacji w parafiach dekanatu⁴⁵.

Trzeba przypomnieć, że wizytacja dziekańska jest wizytą kanoniczną, czyli urzędową połączoną z kontrolą, odbywaną przez kompetentnego delegata władzy, czyli wikariusza okręgowego w imieniu biskupa⁴⁶. Wspomniana wizytacja dziekańska parafii jest różna zasadniczo od wizytacji biskupiej⁴⁷. Kodeks nakazuje, by biskup wizytował parafie przynajmniej co 5 lat, dziekan natomiast wizytuje na ogół częściej (przeważnie raz na rok). W czasie wizytacji biskup ma obowiązek wizytować całokształt życia kościelnego w danej parafii, spotyka się ze wszystkimi grupami wiernych. Dziekan natomiast zasadniczo wizytuje tylko księży danej parafii i ich pracę oraz te aspekty życia parafialnego, które są przewidziane ustawodawstwem partykularnym⁴⁸. Mimo tego jest pewne podobieństwo między tymi wizytami: dziekan wizytując parafie urzeczywistnia ducha pastoralnego emanującego z kan. 396-398 traktujących o wizytacji biskupiej, które to kanony z kolei przez analogię i podobieństwo można

---

⁴⁴ TENŻE, *Wizytacja*, w: Słownik prawa kanonicznego, Warszawa 2004, k. 195.

⁴⁵ Por. AS, nr 219. Zob. *Commento al Codice di Diritto Canonico*, P. Pinto (red.), wyd. 2, Watykan 2001, s. 338; por. *Codice di Diritto Canonico commentato. Testo ufficiale latino. Traduzione italiana. Fonti interpretazioni autentiche. Legislazione complementare della Conferenza Episcopale Italiana. Commento*, Redazione di Quaderni di diritto ecclesiale, Milano 2001, s. 496.

⁴⁶ Por. M. SITARZ, *Wizytacja kanoniczna*, w: Leksykon teologii pastoralnej, R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski (red.), Lublin 2006, s. 899.

⁴⁷ Wizytację biskupia regulują kan. 396-398, a dziekańską kan. 555 § 4.

⁴⁸ Por. W. KRAWCZYK, *Dziekan we wspólnotce dekanalnej*, dz. cyt., s. 72.

stosować przy realizacji odwiedzin dziekańskich; z kolei biskup, by zrealizować obowiązującą go wizytację parafii, może posłużyć się archiprezbiterem, jako osobą najbardziej odpowiednią i zaznajomioną z tym zadaniem⁴⁹.

Zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego wikariusz zewnętrzny nie ma jurysdykcji, lecz jedynie pewien zakres władzy administracyjnej, pełniąc nadzór nad wykonywaniem prawa kościelnego w swoim okręgu⁵⁰. Do dziekana należy koordynowanie działalności duszpasterskiej, którą parafie wspólnie podejmują oraz czuwanie nad tym, by duchowni jego okręgu prowadzili życie odpowiadające ich stanowi i by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi oraz by dobra kościelne były prawidłowo administrowane i utrzymane⁵¹. Aby jednak dziekan mógł wypełnić postawione przed nim zadania, winien w swym dekanacie przeprowadzać wizytacje parafii swego obwodu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego.

Mając na uwadze, że głównym zadaniem dziekana jest popieranie i koordynowanie w ramach dekanatu wspólnej działalności

---

⁴⁹ *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, A. Benlloch Poveda (red.), Valencia 1993, s. 273.

⁵⁰ Por. Trzeba zauważyć, że dziekan nie ma żadnej zwyczajnej władzy rządzenia i nie wykonuje jurysdykcji zgodnie z kan. 131 § 1-2. Jego urząd służy koordynacji pasterskiej w imieniu biskupa. Por. J. SFEIR SELIM, *Le munus regendi dans le Code de Droit Canonique*, dz. cyt., s. 373, przypis 419; W. KRAWCZYK, *Dziekan we wspólnocie dekanalnej*, dz. cyt., s. 66. Natomiast prawo patrykularne, czy delegacja biskupa diecezjalnego do poszczególnych spraw, może dziekanowi przyznać pewne uprawnienia jurysdykcyjne, np. dyspensowanie od zapowiedzi przedślubnych. Np. *IV Synod Tarnowski* tak zarządza: „dziekan może dyspensować od jednej zapowiedzi, gdy zapowiedzi są wygłaszane, a od czterech dni, gdy są zamieszczane w gablocie”. *IV Synod Diecezji Tarnowskiej. Ad imaginem ecclesiae universalis, Instrukcja o wizytacji dziekańskiej*, nr 2-3, Tarnów 1990, st. 375, nr 6, s. 187, czy np. w przypadkach pilnej konieczności, udzielać *ad actum* pozwolenia na binacje w dni powszednie, trynacje w dni świąteczne i kwadrynacje, tylko w dni świąteczne. ARCIDIOCESI DI AMALFI-CAVA DE' TIRRENI, *Statuto dei vicari foranei*, www.diocesiamalficava.it, art. 10 o, [dostęp: 15.11.2015].

⁵¹ Por. AS, nr 219.

pasterskiej⁵², trzeba powiedzieć, że celem wizytacji dziekańskiej powinny być zasadniczo sprawy związane z prowadzeniem duszpasterstwa. Stąd słusznie zaznacza IV synod diecezji tarnowskiej: „Wizytacja dziekańska służy rozpoznaniu i ocenie stanu życia religijno-moralnego parafii, pracy duszpastersko-apostolskiej, realizacji dekretów powizytacyjnych i całokształtu spraw administracyjno-gospodarczych. Owocem wizytacji powinno być ożywienie gorliwości apostolskiej ludu Bożego całej parafii oraz uporządkowanie i ukierunkowanie na najbliższą przyszłość spraw administracyjno-gospodarczych”⁵³.

Jednakże wizytacja dziekańska, jak każda wizytacja, musi zawierać w sobie element (bardziej wymiar) kontroli, co nie sprzeciwia się jej wymiarowi duszpasterskiemu⁵⁴. Prawodawca kodeksowy jasno wskazuje, że dziekan ma prawo i obowiązek „czuwać nad tym, by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi, by czystość i piękno kościoła oraz sprzętu liturgicznego, zwłaszcza w sprawowaniu i przechowywaniu Najświętszego Sakramentu były starannie utrzymywane; żeby księgi parafialne były właściwie spisywane i należycie przechowywane, dobra kościelne prawidłowo administrowane, a budynek parafialny otoczony właściwą troską”⁵⁵. Wymienione obowiązki i prawa są wyrazem czuwania, a czwanie przejawia się w kontroli. Kodeks z 1917 r. mówi wyraźnie o kontroli w wizytacji: „żeby się o tym wszystkim dowiedzieć (o funkcjonowaniu parafii i jej dobrach doczesnych przyp. J.A.) dziekan

---

⁵² Por. kan. 555 § 1, nr 1.

⁵³ *IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Instrukcja o wizytacji dziekańskiej*, nr 2-3, s. 285; por. E. SZTAŃKOWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy*, dz. cyt., s. 48.

⁵⁴ Na wymiar duszpastersko – kontrolny wizytacji dziekańskiej zwraca uwagę Instrukcja *Ecclesiae Imago*: „należy przywiązywać wielkie znaczenie do funkcji dziekańskiej, którą trzeba uznać za funkcję duszpasterską, a nie tylko prawną, administracyjną i ponadparafialną. Na dziekanie bowiem ciąży nie tylko obowiązek czuwania, lecz obowiązek prawdziwej apostolskiej troskliwości”. Nr 187. zob. J. SFEIR SELIM, *Le munus regendi dans le Code de Droit Canonique*, dz. cyt., s. 379; por. A. BRESSANI, *La chiesa particolare*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, dz. cyt., s. 402.

⁵⁵ Kan. 555 § 1, nr 3.

musi w określonym przez biskupa czasie wizytować parafie swego obwodu”⁵⁶.

Ustawodawcy partykularni precyzując przepisy o dziekanach przypominają, że wikariusze zewnętrzni mają obowiązek ujawnić swoje wnioski pokontrolne zarówno proboszczowi, jak i nade wszystko biskupowi diecezjalnemu. *XLII Synod Diecezji Płockiej* poleca: „po dokonaniu wizytacji dziekan odbywa rozmowę na temat jej przebiegu i rezultatów z proboszczem i wikariuszami, przekazując im swoje spostrzeżenia i zalecenia. Protokół z wizytacji należy przygotować w trzech egzemplarzach: jeden przekazuje się zainteresowanemu proboszczowi, drugi – Kurii Diecezjalnej, a trzeci umieszcza się w archiwum dziekańskim”⁵⁷. Potwierdza to cel omawianej wizytacji, który artykułuje *XLII Synod Diecezji Płockiej*: „celem wizytacji dziekańskiej jest ocena: a) pracy duszpasterskiej w parafii; b) stanu administracyjno-gospodarczego obiektów parafialnych; c) realizacji dekretu wizytacyjnego biskupa”⁵⁸. Wyraźnie na element kontrolny wizytacji dziekańskiej wskazują następujące postanowienia Synodu Diecezji Tarnowskiej: „Sprawozdanie z wizytacji. Ostatnim etapem wizytacji dziekańskiej jest opracowanie sprawozdania wizytacyjnego. Píše je dziekan w trzech egzemplarzach; jeden wraz z wypełnionym przez proboszcza kwestionariuszem wizytacyjnym, przesyła do Kurii, drugi doręcza proboszczowi, ostatni pozostawia w aktach dziekańskich. Sprawozdanie powinno obejmować ocenę faktycznego stanu religijno-moralnego oraz administracyjno-gospodarczego parafii. Opracuje je dziekan uwzględniając kwestionariusz wizytacyjny podawany co roku przez Kurie, oraz dekret z ostatniej wizytacji kanonicznej i dziekańskiej. Przy końcu sprawozdania dziekan umieści

---

⁵⁶ CIC kan. 447 § 2.

⁵⁷ *XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991), Instrukcja o wizytacji dziekańskiej*, Płock 1992, nr 8-9, s. 158.

⁵⁸ TAMŻE, nr 3, s. 156.

powizytacyjne uwagi i zalecenia tak, aby przy następnej wizytacji można było sprawdzić, czy zostały wykonane⁵⁹.

E. Cappellini w kwestii duszpastersko-kontrolnego charakteru omawianej wizyty dziekana stwierdza: „wizytacja wikariatu, która umożliwia podjęcie bezpośredniego kontaktu z osobami, środowiskami i strukturami, pozwala poznać postępowanie osób odpowiedzialnych za parafię, stan budynków, działanie instytucji, celebrację liturgii oraz jak prowadzona jest dokumentacja. Te odwiedziny nie mogą mieć wyłącznie charakteru przyjacielskiego, czy kurtuazyjnego, gdyż mają one z natury charakter kontroli, i tylko wtedy odpowiadają ich celom⁶⁰”.

W. Krawczyk słusznie zauważa: „rzecz oczywista, że wizytujący dziekan musi być wymagający, w pozytywnym tego słowa znaczeniu. Wynika to z obowiązków wypływających z jego stanowiska i prawa, jakie mu nadaje ustawodawstwo kościelne. Jego wizytacja nie może więc ograniczać się tylko do formalnego podpisania ksiąg i sporządzenia protokołu powizytacyjnego. Chcieć i umieć wymagać – to wielki przymiot przełożonego, o czym winien pamiętać dziekan w czasie pełnienia funkcji wizytatora. Warto też dodać, że dziekan nie będąc skrzepowany programem wizytacyjnym w tej mierze co biskup, może wiele kwestii duszpasterskich i gospodarczych dokładniej przeanalizować. Stanowią też one istotny i właściwy cel jego wizytacji⁶¹”. Trzeba więc stwierdzić, że wizytacja dziekańska jest z jednej strony wizytą duszpasterską i apostołską, a z drugiej jest kontrolą, a wszystko to w służbie *salus animarum*. Kontrola bowiem służy duszpasterstwu.

Obowiązujący KPK postanawia, że „dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego rejonu w sposób określony przez biskupa

---

⁵⁹ IV Synod Diecezji Tarnowskiej. Instrukcja o wizytacji dziekańskiej, nr 28-29, s. 288.

⁶⁰ *Comentario al can. 555*, dz. cyt., s. 1142. *Statuto dei Vicari Foranei* Archidiecezji Campagna we Włoszech mówi o wizycie dziekańskiej jako wizycie braterskiej (*fraternamente* – po bratersku). *ARCIVESCOVO METROPOLITA CAMPAGNA, Statuto dei Vicari Foranei* (2 dicembre 2014), art. 15, www.parcchiagesurisorito.it, [dostęp: 15.11.2015].

⁶¹ *Dziekan we wspólnocie dekanalnej*, dz. cyt., s. 73.

diecezjalnego”⁶². Akcent tej normy został wyraźnie wyłożony w słowie *tenetur* (*zobowiązany*). Nie chodzi więc tu o jakieś zwyczajne polecenie, czy tylko zaproszenie, ale o nakaz konieczny, aby dziekan mógł wypełnić obowiązki nałożone na niego przez prawo. Ma on bowiem popierać i koordynować w ramach dekanatu wspólną działalność pasterską⁶³. Podobnie zarządzał Kodeks z 1917 r. w kan. 447 § 2, gdzie zapisano: „dziekan musi w określonym przez biskupa czasie wizytować parafie swego obwodu”.

Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores pośrednio mówi o obowiązku wizytacji dziekańskiej. Poleca, „aby biskup spotykał się systematycznie z dziekanami w celu zastanowienia się nad problemami diecezji oraz po to, by był odpowiednio poinformowany o sytuacji w parafiach”⁶⁴. Ponieważ biskup oczekuje informacji o sytuacji w parafiach, to dziekan musi je wizytować, aby poznać wspomnianą sytuację, nie tylko zjawiska negatywne, ale i pozytywne⁶⁵. Skoro dziekan jest bliskim współpracownikiem biskupa w posłudze duszpasterskiej wobec wiernych i troskliwym bratem dla kapłanów danego dekanatu, to wynika, że ma obowiązek wizytować parafie swojego okręgu, aby poznać i ocenić skuteczność struktur i narzędzi stosowanych w posłudze duszpasterskiej oraz zdać sobie sprawę z okoliczności i trudności pracy ewangelizacyjnej, tak aby można było trafniej wskazać priorytety oraz środki dla duszpasterstwa pojętego całościowo i przekazać wnioski biskupowi diecezjalnemu⁶⁶.

---

⁶² Kan. 555 § 4.

⁶³ Por. R. RYBAK, *Wizyta pastoralna w Kodeksie Prawa kanonicznego z 1983*, w: Wybrane elementy kanonicznej ekspresji osoby biskupa, A. Sobczak (red.), Poznań 2001, s. 121-122.

⁶⁴ AS, nr 219.

⁶⁵ CIC postanawiał: „przynajmniej raz w roku (dziekan) winien miejscowemu ordynariuszowi zdać sprawozdanie, przedstawiając mu nie tylko to, co dobrego lub złego miało miejsce, jakich użył środków, ale i co zamierza uczynić, żeby zło całkowicie wykorzystać. Kan. 449; por. E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego*, dz. cyt., s. 94.

⁶⁶ Por. AS, nr 221.

Prawodawcy partykularni precyzując prawo powszechne dotyczące się dziekanów, także zobowiązują ich do odbywania wizytacji. „Dziekan powinien przeprowadzać corocznie pod koniec roku kalendarzowego w poszczególnych parafiach i kościołach rektorskich wizytacje kanoniczne z wyjątkiem parafii wizytowanych w danym roku przez biskupa (parafie dziekańskie wizytuje kapłan wyznaczony przez Arcybiskupa)”⁶⁷. *I Synod Archidiecezji Białostockiej* nakazuje dziekanom „wizytować przynajmniej co dwa lata parafie swego dekanatu, celem sprawdzenia ksiąg kancelaryjnych, sposobu załatwiania spraw duszpasterskich, przestrzegania przepisów liturgicznych, stanu pomieszczeń sakralnych oraz majątku parafialnego, a po zakończeniu każdej wizytacji sporządzać protokół i dostarczać go do Kurii”⁶⁸. *Synod Diecezji Radomskiej* zarządza, że „dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego regionu przynajmniej na dwa tygodnie przed ustalonym terminem wizytacji ordynariusza miejsca”⁶⁹. *III Synod Archidiecezji Łódzkiej* podkreśla, że „dziekan raz do roku wizytuje wszystkie parafie swojego dekanatu”⁷⁰, a *I Synod Diecezji Legnickiej* przypomina, że „dziekan ma obowiązek zwizytowania 3 lata po wizytacji biskupiej każdej parafii swojego dekanatu (parafie dziekańskie wizytuje dziekan rejonowy)”⁷¹. *Synod Archidiecezji Mediolańskiej* poleca, aby dziekan w czasie swojej kadencji wizytował co najmniej dwukrotnie parafie swojego dekanatu⁷². Z kolei *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej* zawiera zapis: „dziekan ma obowiązek zwizytowania raz w ciągu roku kalendarzowego każdą parafię

---

⁶⁷ *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003, st. 79, nr 8, s. 40.

⁶⁸ *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, Białystok 2000, st. 69c, s. 33.

⁶⁹ *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej promulgowana przez Biskupa Radomskiego Edwarda Materskiego 5 kwietnia 1997 roku w Radomiu na I Synodzie Diecezji Radomskiej*, Radom 1999, st. 185 § 1, s. 75.

⁷⁰ *III Synod Archidiecezji Łódzkiej*, Łódź 1999, st. 47, s. 31.

⁷¹ *I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012), Statut diekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej*, t. I, Legnica 2012, § 14, s. 131.

⁷² *Sinodo 47° della Chiesa ambrosiana*, Milano 1995, st. 163 § 3, s. 57.

swojego dekanatu, z wyjątkiem wizytowanych w danym roku przez biskupa (parafie dziekańskie wizytuje delegat biskupa)⁷³.

Wizyta dziekana w Kodeksie jawi się jako wizyta osobista, dlatego wymagana jest fizyczna obecność wikariusza okręgowego⁷⁴. Mogą być jednak sytuacje, gdy dziekan jest przeszkodzony i nie może dokonać wizytacji w sposób i w czasie określonym przez biskupa diecezjalnego. Wtedy wydaje się, że ten obowiązek winien wypełnić wicedziekan⁷⁵, jeśli taki urząd istnieje, lub któryś z proboszczów okręgu określony przez biskupa diecezjalnego. Ponieważ Kodeks tę kwestię odsyła do prawa partykularnego, to niewątpliwie winna być ona ujęta np. w statutach dziekańskich⁷⁶, czy prawie synodalnym. „Każdego roku, (...) dziekan ma obowiązek osobiście przeprowadzić wizytację wszystkich parafii i samodzielnych placówek duszpasterskich dekanatu, według kwestionariusza Kurii diecezjalnej. Dziekan może zlecić przeprowadzenie takiej wizytacji wicedziekanowi⁷⁷. III Synod Archidiecezji Łódzkiej postanawia, że „parafię dziekana wizytuje wicedziekan⁷⁸”.

---

⁷³ Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej (2 grudnia 2000), nr 15, Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej 74(2000), nr 4, s. 716. Warto zauważyć, że przytoczona norma o wizytacji dziekańskiej figuruje w części Statutu p. t. *Obowiązki dziekana. a. Z prawa powszechnego*. Nie jest to ściśle, gdyż Kodeks nie mówi o czasie i sposobie wizytacji dziekańskiej, tylko ogólnie o jej obowiązku.

⁷⁴ „Dziekan ma obowiązek osobiście przeprowadzić wizytację wszystkich parafii i samodzielnych placówek duszpasterskich dekanatu każdego roku, z wyjątkiem roku wizytacji biskupiej w parafii”. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*, Toruń 2011, st. 163 § 1, s. 53.

⁷⁵ „Choć ani prawo kodeksowe, ani posoborowe, nie wspomina o tym bezpośrednio, wytworzyła się praktyka powoływania w dekanacie funkcji wicedziekana. Nie tylko zastępuje on nieobecnego dziekana, ale w wielu wypadkach przyznaje mu biskup na sposób stały jakiś dział pracy dziekańskiej”. E. SZTAFFROWSKI, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Warszawa 1976, s. 404; por. Z. KSIĄŻEK, *Rola urzędu dziekańskiego w pasterskiej posłudze biskupa według Kodeksu Jana Pawła II*, *Analecta Cracoviensia* 41(2009), s. 496.

⁷⁶ EI, nr 186. To samo potwierdza *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi „Apostolorum Successores”*: „korzystne byłoby ustalenie dla dekanatów wspólnego statutu, zatwierdzonego przez biskupa po konsultacji z Radą kapłańską”. AS, nr 218.

⁷⁷ *Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996-2001*, Zamość 2001, st. 17, s. 23.

⁷⁸ *III Synod Archidiecezji Łódzkiej*, st. 47, s. 31.

Gdy idzie o czas wizytacji dziekańskiej to obowiązujący Kodeks milczy w tej sprawie⁷⁹, natomiast Kodeks pio-benedyktyński nakazywał dziekanowi składanie biskupowi przynajmniej raz na rok relację ze swego dekanatu, co suponuje odbywanie wizytacji co rok⁸⁰. Prawodawcy partykularni różnie tę kwestię regulują. *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej* mówi, że „dziekan ma obowiązek zwizytowania raz w ciągu roku kalendarzowego każdą parafię swojego dekanatu”⁸¹, *I Synod Diecezji Legnickiej* zarządza, że „dziekan ma obowiązek zwizytowania 3 lata po wizytacji biskupiej każdej parafii swojego dekanatu”⁸², a *Synod Diecezji Toruńskiej*, że „dziekan ma obowiązek osobiście przeprowadzić wizytację wszystkich parafii i samodzielnych placówek duszpasterskich dekanatu każdego roku, z wyjątkiem roku wizytacji biskupiej w parafii”⁸³. Według *Synodu Diecezji Rzeszowskiej* „do istotnych zadań dziekana należy coroczne przeprowadzanie wizytacji dziekańskiej wszystkich parafii dekanatu, z wyjątkiem lat, w których przypada wizytacja kanoniczna”⁸⁴. *Synod Archidiecezji Mediolańskiej* poleca, aby dziekan w czasie swojej kadencji wizytował co najmniej dwukrotnie parafie swojego dekanatu⁸⁵, natomiast *Statuto dei Vicari Foranei* diecezji Nicosia we Włoszech postanawia, że „na koniec każdego roku duszpasterskiego wikariusz

---

⁷⁹ E. Szafrowski zauważa, że „biskup określa również częstotliwość tej wizytacji (dziekańskiej przyp. JA); z reguły raz w roku. *Ponadparafialni współpracownicy*, dz. cyt., s. 48. Dyspozycja kan. 449 CIC z 1917 o sprawozdaniu przynajmniej rocznym przesyłanym do ordynariusza miejsca nie została uwzględniona w nowym Kodeksie; por. P. URSO, *Le strutture amministrative della Diocesi*, Quaderni di Diritto Ecclesiale 4(1991), z. 3, s. 345.

⁸⁰ CIC, kan. 449; por. E. CAPPELLINI, *Comentario al can. 555*, dz. cyt., s. 1342; P. URSO, *Le strutture amministrative della Diocesi*, dz. cyt., s. 337.

⁸¹ *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, nr 15, s. 716.

⁸² *I Synod Diecezji Legnickiej*, § 14, s. 131.

⁸³ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej*, st. 163 § 1, s. 53.

⁸⁴ *Pierwszy Synod Diecezji Rzeszowskiej*, Rzeszów 2004, st. 146, nr 16, s. 92.

⁸⁵ *Sinodo 47° della Chiesa ambrosiana*, st. 163 § 3, s. 57.

okręgowy ma obowiązek odwiedzić parafie wikariatu w czasie uzgodnionym z zainteresowanymi proboszczami⁸⁶.

Z obowiązkiem wizytacji łączy się także powinność sprawozdania z wizytacji, które dziekan winien przedstawiać biskupowi w sposób określony przez prawo partykularne. Np. *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej* postanawia, że dziekan „składa doroczne pisemne sprawozdanie o stanie dekanatu, w terminie do końca stycznia następnego roku kalendarzowego, przedstawiając w nim nie tylko to, co dobrego i złego miało miejsce, ale również jakich użył środków i co ponadto zamierza uczynić, ażeby złu zaradzić⁸⁷”, a *Synod Mediolański* zobowiązuje dziekana, aby wysyłał do wikariusza biskupiego strefy duszpasterskiej sprawozdanie z odbytej wizyty⁸⁸, natomiast *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej* zawiera normę według której dziekan, z przeprowadzonej wizytacji, niezwłocznie sporządza protokół w trzech egzemplarzach, z których jeden przekazuje do Kancelarii Kurii Metropolitalnej⁸⁹. Wreszcie według *Statuto dei vicari foranei* Archidiecezji Amalfi-Cava de' Tirreni dziekan winien wizytować corocznie parafie swojego okręgu i do końca roku kalendarzowego przesłać arcybiskupowi sprawozdanie o stanie okręgu i poszczególnych parafii⁹⁰, a *Statuto dei vicari foranei* Diecezji Nikosia zawiera normę według której corocznie w miesiącu lipcu, wikariusz zewnętrzny przesyła biskupowi szczegółowe sprawozdanie o wikariacie i o poszczególnych parafiach za miniony rok duszpasterski⁹¹.

---

⁸⁶ *Statuto dei Vicari Foranei*, art. 18, www.webdiocesi.chiesacattolica.it, [dostęp: 15.11.2015].

⁸⁷ *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, nr 19.5, s. 719.

⁸⁸ *Sinodo 47° della Chiesa ambrosiana*, st. 163 § 3, s. 57.

⁸⁹ ARCYBISKUP METROPOLITA CZĘSTOCHOWSKI, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, nr 15.4.1, <http://kuriaczestochowa.pl/wp-content/uploads/2013/02/14.pdf>, [dostęp: 15.11.2015].

⁹⁰ ARCIDIOCESI DI AMALFI-CAVA DE' TIRRENI, *Statuto dei vicari foranei*, art. 10 k.

⁹¹ DIECEZJA NIKOSIA, *Statuto dei vicari foranei*, www.webdiocesi.chiesacattolica.it, art. 19, [dostęp: 15.11.2015].

3. Przedmiot wizytacji dziekańskiej w parafiach dekanatu

Dziekan ma obowiązek wizytować parafie swojego okręgu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego⁹². Na ogół w poszczególnych diecezjach zostały wydane szczegółowe wskazania dotyczące wizytacji dziekańskiej, także odnośnie do jej przedmiotu i sposobu.

Choć Kodeks nie mówi wprost o przedmiocie wizytacji dziekańskiej, to prawodawca wskazuje pośrednio na przedmiot wizytacji, skoro stwierdza, że dziekan ma prawo i obowiązek „czuwać nad tym, by duchowni jego okręgu prowadzili życie odpowiadające ich stanowi i troskliwie wypełniali swoje obowiązki, by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi, by czystość i piękno kościoła oraz sprzętu liturgicznego, zwłaszcza w sprawowaniu i przechowywaniu Najświętszego Sakramentu były starannie utrzymywane; żeby księgi parafialne były właściwie spisywane i należycie przechowywane, dobra kościelne prawidłowo administrowane, a budynki parafialny otoczony właściwą troską”⁹³. Potwierdza to *Statuto delle foranie* włoskiej diecezji Concordia-Pordenone, gdzie czytamy, iż „dziekan ma obowiązek wizytować parafie dekanatu z reguły każdego roku, odwołując się do przepisów punktu c) niniejszego artykułu”. Wspomniany punkt c) brzmi: dziekan ma „czuwać nad tym, by święte czynności były sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi, by czystość i piękno kościoła i sprzętu liturgicznego, zwłaszcza w sprawowaniu i przechowywaniu Najświętszego Sakramentu były starannie utrzymywane; żeby księgi parafialne były właściwie spisywane i należycie przechowywane, dobra kościelne prawidłowo administrowane, a budynek parafialny otoczony właściwą troską”⁹⁴.

Prawodawca powszechny odsyła do prawa partykularnego w sprawie uszczegółowienia przedmiotu i sposobu wizytacji dziekańskiej. Prawo partykularne szczegółowo określa przede wszystkim kto i co

---

⁹² Kan. 555 § 4.

⁹³ Kan. 555 § 1, nr 2-3; por. AS, nr 219; por. E. SZTAFROWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy*, dz. cyt., s. 48.

⁹⁴ DIOCESI DI CONCORDIA-PORDENONE, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, art. 9 c, g, s. 24. Przytoczony punkt c) do cytatu z KPK kan. 555 § 1, nr 3.

jest przedmiotem odwiedzin dziekańskich. Wizycie dziekana podane są osoby, działalność pastoralna, rzeczy i miejsca znajdujące się w obrębie dekanatu.

Jeśli chodzi o osoby, których postępowanie winien kontrolować dziekan, to Kodeks mówi wyłącznie o duchownych jego okręgu, czy prowadzą życie odpowiadające ich stanowi i troskliwie wypełniają swoje obowiązki. W normie chodzi o dwie sprawy: prowadzenie życia odpowiadające stanowi duchownemu przez duchownych przebywających na terenie dekanatu (nie tylko proboszczów, czy wikariuszy, ale kapelanów, prefektów, czy emerytów, a także diakonów stałych) oraz troskliwe wypełnianie swoich obowiązków przez duchownych, którzy nawet, jeśli nie zamieszkują na terenie danego dekanatu, to jednak wykonują w nim określone obowiązki⁹⁵. Potwierdzają to normy prawne: np. „proboszcz powiadamia niezwłocznie wikariuszy i innych duszpasterzy z terenu parafii [o wizytacji]”⁹⁶, czy „każdy prezbiter obejmujący urząd kościelny lub zamieszkujący w obrębie dekanatu powinien złożyć dziekanowi urzędową wizytę w ciągu jednego miesiąca od dnia przybycia”⁹⁷.

---

⁹⁵ KPK mówi o duchownych dekanatu. Są to więc zarówno prezbiterzy, ale i diakoni stali. *Statuti degli organi di partecipazione diocesani* diecezji włoskiej Concordia-Pordenone mówią, że dziekan winien „dbać o to, by kapłani i diakoni jego okręgu prowadzili życie godne stanu duchownego i pilnie wypełniali swoje obowiązki”. DIOCESI DI CONCORDIA-PORDENONE, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, nr 10 b, s. 24.

⁹⁶ *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, nr 15.2.1. Identycznie tę kwestię reguluje *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, nr 15.2.1, s. 716. Jeszcze wyraźniej podkreśla te kwestię następujący zapis: „proboszcz [przed wizytacją dziekańską J.A.] powiadamia niezwłocznie wikariuszy i innych duszpasterzy z terenu parafii”. *III Synod Gdański. Misja ewangelizacyjna Kościoła Gdańskiego na początku nowego tysiąclecia*, t. 2 *Załączniki. Sposób przeprowadzenia wizytacji dziekańskiej*, nr 2.1, Gdańsk 2001, s. 129.

⁹⁷ *I Synod Diecezji Legnickiej, Statut diekana, wicediekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej* § 21, s. 133. „Księża obejmujący urząd kościelny lub osiedlający się w obrębie dekanatu powinni w przeciągu dwóch tygodni złożyć dziekanowi urzędową wizytę”. *I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012)*.

Gdy idzie o czuwanie nad tym, by duchowni jego okręgu prowadzili życie odpowiadające ich stanowi⁹⁸, to dziekan, według przepisów prawa partykularnego winien szczególnie w czasie wizytacji: prezbiterom kondekanalnym, zwłaszcza młodym, służyć radą oraz pomocą w trudnościach duszpasterskich i osobistych⁹⁹, sprawdzić, czy duchowni biorą udział w organizowanych w dekanacie kapłańskich spotkaniach braterskich¹⁰⁰, okazywać troskę o chorych prezbiterów z dekanatu, w razie poważnej choroby proboszcza w swoim dekanacie, powinien zatroszczyć się o to, by nie był on pozbawiony pomocy duchowej i materialnej¹⁰¹, poddać kontroli udział duchownych w przeprowadzanych regularnie, w sposób zgodny z planem wskazanym przez Biskupa, wspólnych rekolekcjach dla prezbiterów okręgu¹⁰², interesować się udziałem prezbiteriów wikariatu we

---

Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji, Aneks, nr 51, Rozporządzenie o urzędzie dziekana § 10, Olsztyn 2012, s. 419.

⁹⁸ Por. CD, nr 30, 1. Trzeba zauważyć, że chodzi o czuwanie dziekana, które nie jest przede wszystkim kontrolą, ale wsparciem, aby wszyscy kapłani dekanatu wypełniali swój zasadniczy obowiązek życia według *regula clericorum*, który prawo kanoniczne, w swoich różnych wypowiedziach proponuje. Owo wsparcie jest szczególnie potrzebne wobec prezbiterów, którzy wskutek okoliczności subiektywnych i obiektywnych znaleźli się w trudniejszych okolicznościach lub przeżywają jakieś problemy. Por. E. CAPPELLINI, *Comentario al can. 555*, dz. cyt., s. 1340. „Dziekan ma wizytować uprzedzając o tym, parafie swojego okręgu, przynajmniej raz do roku, jako wyraz braterstwa prezbiterów, lecz także zachęcać do pracy duszpasterskiej, zebrać dane przydatne i ożywić pracę apostołską księży i wiernych”. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez* (23 Septiembre 2001), nr 9, „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia”, Separata nr 2, del „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia – Jerez”, Jerez 2001, s. 18.

⁹⁹ *I Synod Diecezji Legnickiej, Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej* § 17, nr 7, s. 132; por. *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, art. 18. 8, s. 718.

¹⁰⁰ *I Synod Diecezji Legnickiej, Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej* § 17, nr 10, s. 132. *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, art. 18. 15, s. 718.

¹⁰¹ *I Synod Diecezji Legnickiej, Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej*, § 13, nr 6, s. 131.

¹⁰² DIECEZJA NIKOSIA, *Statuto dei vicari foranei*, art. 12.

wspólnych rekolekcjach o charakterze diecezjalnym i ćwiczeniach duchowych¹⁰³, w wykładach naukowych i uzupełniających promowanych przez diecezję¹⁰⁴.

Wikariusz zewnętrzny winien upewnić się, czy kler wikariatu gromadzi się każdego miesiąca, ale w innym czasie niż rekolekcje, zarówno na dyskusję odnośnie duszpasterskich problemów wikariatu, bądź dla uzupełnienia wiedzy o dokumentach i dyrektywach wydawanych przez Stolicę Apostolską i biskupa diecezjalnego¹⁰⁵. Dla prezbiterów, którzy znajdują się w szczególnych trudnej sytuacji, czy to materialnej, czy duchowej, dziekan winien być szczególnie troskliwy, dbając aby nie zabrakło im pomocy duchowej i niezbędnych rzeczy materialnych¹⁰⁶. Wikariusz foraniałny ma zweryfikować, czy wszyscy prezbiterzy i diakoni są obecni na formacyjnych zebraniach foraniałnych organizowanych w dekanacie przynajmniej raz w roku, na które powinni być zapraszani wszyscy prezbiterzy i diakoni, zakonnicy i zakonnice, członkowie grup duszpasterskich, stowarzyszeń i ruchów kościelnych i inni pracownicy wikariatu¹⁰⁷.

Wikariusz okręgowy powinien w czasie wizytacji skontrolować, czy duchowni uczestniczą w spotkaniach modlitewnych i naukowych w dekanacie oraz tych służących wymianie doświadczeń duszpasterskich¹⁰⁸, czy są obecni na spotkaniach o charakterze modlitewnym, formacyjnym, organizacyjnym i towarzyskim¹⁰⁹, czy uczestniczą

---

¹⁰³ TAMŻE; ARCIDIOCESI DI AMALFI-CAVA DE' TIRRENI, *Statuto dei vicari foranei*, art. 10 c, www.diocesiamalficava.it, [dostęp: 15.11.2015].

¹⁰⁴ DIECEZJA NIKOSIA, *Statuto dei vicari foranei*, art. 13; DIOCESI DI CONCORDIA-PORDENONE, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, art. 9 d, s. 24.

¹⁰⁵ DIECEZJA NIKOSIA, *Statuto dei vicari foranei*, art. 13; ARCIDIOCESI DI AMALFI-CAVA DE' TIRRENI, *Statuto dei vicari foranei*, art. 10 c i 13.

¹⁰⁶ DIECEZJA NIKOSIA, *Statuto dei vicari foranei*, art. 14; ARCIDIOCESI DI AMALFI-CAVA DE' TIRRENI, *Statuto dei vicari foranei*, art. 10 d.

¹⁰⁷ DIECEZJA NIKOSIA, *Statuto dei vicari foranei*, art. 16.

¹⁰⁸ ARCIDIOCESI DI AMALFI-CAVA DE' TIRRENI, *Statuto dei vicari foranei*, art. 10 b; por. kan. 555 § 2, nr 1.

¹⁰⁹ *Wytyczne dla pracy dekanatu i urzędów dekanalnych Archidiecezji Krakowskiej*, art. 8, s. 60.

w dekanalnych dniach skupienia¹¹⁰, czy biorą udział w trzech spotkaniach dekanalnych w roku, które są organizowane we współpracy z wydziałami kurialnymi¹¹¹, czy są obecni na konferencjach dekanalnych¹¹². Dziekan ma powiadomić biskupa o różnych kwestiach związanych z życiem prezbiterów np. poważnych problemach, śmierci, co ma wynikać także z wizytacji dziekańskiej¹¹³. Cenny jest przepis zawarty w *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*: zobowiązuje się tam dziekana, aby podczas wizyty w domu parafialnym uszanował prawo do intymności proboszcza i wikariusza parafialnego i innych duchownych, którzy tam mieszkają¹¹⁴.

Wizytacja dziekańska ma za cel kontrolę, czy duchowni dekanatu troskliwie wypełniają swoje obowiązki¹¹⁵. Dziekan więc przeprowadza lustrację odnośnie do tego, czy święte czynności są sprawowane zgodnie z przepisami liturgicznymi. Chodzi więc przede wszystkim o sprawowanie sakramentów (zwłaszcza o sprawowanie i przechowywanie Najświętszego Sakramentu) i sakramentaliów oraz o posługę słowa Bożego. Wszystkie więc istotne aspekty działalności duszpasterskiej w dekanacie są powierzone uwadze wikariusza zewnętrznego, który ma dbać o ich właściwe spełnianie w praktyce pastoralnej¹¹⁶.

---

¹¹⁰ *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, art. 18. 10, s. 718.

¹¹¹ *Wytyczne dla pracy dekanatu i urzędów dekanalnych Archidiecezji Krakowskiej*, art. 10, s. 60.

¹¹² *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, art. 18. 1, s. 717; por. DIOCESI DI CONCORDIA-PORDENONE, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, art. 10, s. 25; zob. G. MONTINI, *I Vicari foranei*, dz. cyt., s. 387.

¹¹³ *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, nr 1, s. 19. Zanim dziekan powiadomi biskupa o poważnych problemach konkretnego prezbitera, to według *III Synodu Gdańskiego* „w razie potrzeby pierwszy zwraca uwagę kapłanom w duchu braterskiej miłości i odpowiedzialności”. *III Synod Gdański*, t. 2 *Załączniki. Instrukcja o wypełnianiu urzędu dziekana*, nr 8 g, s. 126. Owo upomnienie może mieć miejsce w czasie wizytacji dziekańskiej.

¹¹⁴ *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, www.diocesisdecartagena.org, B, nr 2, [dostęp: 20.11.2015].

¹¹⁵ Kan. 555 § 1, nr 2. *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, art. 14. 3, s. 715.

¹¹⁶ Por. E. CAPPELLINI, *Comentario al can. 555*, dz. cyt., s. 1340.

Gdy idzie o prawo partykularne, które winno uszczegółowić przepisy powszechne o wizytacji dziekańskiej, to *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej* poleca, aby dziekan wizytował pracę katechetyczną w dekanacie¹¹⁷, identycznie postanawia *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*¹¹⁸. Zgodnie ze *Statutem dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej* wikariusz okręgowy koordynuje pracę katechetyczną na terenie swojego dekanatu, w szczególności służy księżom i katechetom radą, dzieli się doświadczeniem oraz pomaga usuwać istniejące braki w pracy katechetycznej¹¹⁹, co uprawnia go do wizytacji działalności katechetycznej w parafiach w ramach wizytacji dziekańskiej. Według *Statuti degli organi di partecipazione diocesani* diecezji Concordia-Pordenone, dziekan winien badać i zaplanować działania duszpasterskie będące odpowiedzią na szczególne potrzeby wikariatu lub jego części oraz sprawdzać okresowo skuteczną realizację tego, co było planowane¹²⁰. *Statuto dei vicari foranei* Archidiecezji Amalfi-Cava de' Tirreni poleca dziekanowi „kontrolować wierne i poprawne stosowanie norm liturgicznych w celebracji sakramentów i w kulcie eucharystycznym, również wskazań duszpasterskich dla celebracji świąt kościelnych”¹²¹, a *Statuto dei Vicari Foranei* Archidiecezji Campagna przewidują kontrolę przez dziekana, czy „czynności liturgiczne są wypełniane według dyspozycji przewidzianych w księgach liturgicznych i dyspozycjach diecezjalnych”¹²². *Synod Diecezji Toruńskiej* postanawia, że „obo-

---

¹¹⁷ *Statut Księży Dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, art. 18. 12-18. 14, s. 715.

¹¹⁸ ARCYBISKUP METROPOLITA CZĘSTOCHOWSKI, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, art. 18. 12-18. 14. „Dziekan w dekanacie, proboszcz w parafii mają prawo i obowiązek wizytowania katechizacji; należy usilnie dążyć do tego, by każdy nauczyciel religii był raz lub kilka razy, zwizytowany w ciągu roku”. *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, st. 128 § 1, s. 53.

¹¹⁹ I *Synod Diecezji Legnickiej*, *Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej* § 17, nr 9, s. 132.

¹²⁰ DIOCESI DI CONCORDIA-PORDENONE, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, art. 3 d, f, s. 22.

¹²¹ ARCIDIODESI DI AMALFI-CAVA DE' TIRRENI, *Statuto dei vicari foranei*, art. 10 g.

¹²² ARCIVESCOVO METROPOLITA CAMPAGNA, *Statuto dei Vicari Foranei*, art. 10, nr 3.

wiązkiem dziekana jest troska o (...) należyte funkcjonowanie życia liturgicznego¹²³, co jest przedmiotem wizytacji dziekańskiej. Wikariusz okręgowy ma upewnić się czy, i jak działają określone dziedziny duszpasterstwa: bezpośrednie przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie narzeczonych z parafii dekanatu i dekanalne duszpasterstwo specjalistyczne – ministrantów, ruchów i stowarzyszeń katolickich¹²⁴.

Wizycie dziekana poddane są nie tylko osoby, czy działalność pastoralna, ale i rzeczy oraz miejsca znajdujące się w obrębie dekanatu. Aktualny Kodeks poleca dziekanowi czuwać nad tym, by czystość i piękno kościoła i sprzętu liturgicznego, zwłaszcza przechowywanie Najświętszego Sakramentu były starannie utrzymywane; żeby księgi parafialne były właściwie spisywane i należycie przechowywane, dobra kościelne prawidłowo administrowane, a budynek parafialny otoczony właściwą troską¹²⁵. Ma zatroszczyć się również o to, aby podczas choroby czy śmierci proboszcza w jego rejonie nie zostały zabrane lub nie zaginęły księgi, dokumenty, sprzęt liturgiczny oraz inne przedmioty należące do kościoła¹²⁶. Te wszystkie rzeczy i miejsca winny być przedmiotem wizytacji dziekańskiej. Niewątpliwie dziekan winien wizytować nie tylko kościół parafialny, ale również wszystkie kaplice, gromadzące wokół siebie choćby nawet niewielkie wspólnoty wewnątrzparafialne¹²⁷ oraz wszelką własność kościelną (nieruchomą i ruchomą) na terenie okręgu.

Ważne postanowienie, które odnosi się także do kontroli dziekańskiej rzeczy oraz miejsc znajdujących się w obrębie dekanatu zawiera *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, gdzie poleca się, aby podczas wizytacji biskupiej w parafii „nie zaniedbać sprawdzenia rzeczy związanych z administracją

---

¹²³ *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej*, st. 161, s. 52-53.

¹²⁴ *III Synod Gdański. Misja ewangelizacyjna Kościoła Gdańskiego na początku nowego tysiąclecia*, t. 2 *Załączniki. Sprawozdanie dotyczące wizytacji dziekańskiej*, nr IV, Gdańsk 2001, s. 130-131.

¹²⁵ Kan. 555 § 1, nr 3.

¹²⁶ Kan. 555 § 3; por. E. SZTAFFROWSKI, *Ponadparafialni współpracownicy*, dz. cyt., s. 48.

¹²⁷ Por. W. KRAWCZYK, *Dziekan we wspólnocie dekanalnej*, dz. cyt., s., 73.

i konserwacją: miejsc świętych, ornamentów liturgicznych, ksiąg parafialnych i innych dóbr. Niemniej niektóre aspekty tego zadania mogą być pozostawione do wykonania dziekanom lub innym odpowiednim duchownym w dniach poprzedzających wizytację lub następujących po niej, tak aby biskup mógł poświęcić czas przede wszystkim na spotkania osobiste, zgodnie z jego pasterskim urzędem¹²⁸. Podobnie wypowiada się Instrukcja *Ecclesiae Imago*: „jeśli chodzi o sprawdzenie ksiąg parafialnych czy też prowadzonych przez inne instytucje, o wizytację miejsc świętych i przejrzenie naczyń oraz szat liturgicznych lub o sprawdzenie administracji majątkiem kościelnym, to biskup wyznacza do tego odpowiednich prezbiterów, zwłaszcza dziekanów¹²⁹”.

Bardziej szczegółowe wskazania odnośnie do aspektu wizytacji tyżącego się rzeczy oraz miejsc znajdujących się w obrębie dekanatu zawiera prawo partykularne. *Estatutos de los Arciprestazgos* diecezji hiszpańskiej Asidonia-Jerez postanawiają, że dziekan ma czuwać nad zapewnieniem opieki i właściwej administracji dóbr kościelnych, pomagać proboszczom w nadzorze nad obiektami o wartości historycznej, artystycznej i nad dokumentami, ma starać się, aby inwentarze i wpisy w registrach były aktualizowane. Wikariusz zewnętrzny ma dbać, aby dostarczano biskupstwu zbiórki diecezjalne i przesyłano tam budżety i bilanse roczne¹³⁰. Wymieniony prezbiter winien sprawdzić stan świątyni parafialnej, sal parafialnych i plebanii¹³¹, zweryfikować, czy kościoł i budynki kościelne są zabezpieczone przed włamaniem

¹²⁸ AS, nr 222. Należy zauważyć, że autorzy *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, w przypisie (nr 683) do tego passusu przywołują kan. 555 § 4, jednoznacznie wskazując, że wymienione budynki i dobra są przedmiotem wizytacji dziekańskiej.

¹²⁹ EI, nr 168; por. C. REDAELLI, *La responsabilità del Vescovo diocesano nei confronti dei beni ecclesiastici*, Quaderni di Diritto Ecclesiale 4 (1991), z. 3, s. 331.

¹³⁰ *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, nr 3-4, s. 18. Dziekan ma skontrolować: “zabezpieczenie i ochronę zabytków nieruchomości i ruchomych w kościele, w zakrystii, w plebanii”. *III Synod Gdański*, t. 2, *Załączniki. Sprawozdanie dotyczące wizytacji dziekańskiej*, nr I. 4, Gdańsk 2001, s. 130.

¹³¹ *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, B, nr 2.

(drzwi, okna), czy są instalacje przeciwłamaniowe, zabezpieczenie przeciwpożarowe (jego rodzaje, droga pożarowa), zabezpieczenie przed zawilgoceniem, zagrzybieniem, izolacja: pozioma budynków, okien, stropu, dachu, instalacja elektryczna i odgromowa¹³². Przedmiotem wizytacji ma być cmentarz parafialny. Kontroli podlega: dokumentacja własnościowa, księga cmentarna, krzyż, płot, woda, zbiorniki na śmieci, podział grobów na kwatery, numeracja grobów zaznaczona w księdze cmentarnej, nagrobki zabytkowe i osób zasłużonych, karty zgonu gromadzone w teczce¹³³. Należy zlustrować także kancelarię i archiwum: czy jest dokumentacja w osobnych teczkach odrębnych spraw duszpasterskich, prawnych, gospodarczych, spis inwentarza uzupełniany każdego roku, archiwum: zabezpieczenie ksiąg parafialnych i dokumentów parafialnych oraz cennych, nieraz zabytkowych ksiąg, sprzętów liturgicznych, rzeźb i obrazów¹³⁴, a także dokumentacja działalności katechetycznej – szkolnej i parafialnej (teczki, kronika)¹³⁵.

Archiprezbiter ma sprawdzić, czy są właściwie wypełniane i przechowywane księgi parafialne, czy są corocznie odsyłane do kurii biskupiej¹³⁶, ma dbać i kontrolować, aby w każdej parafii istniały i działały należycie instytucje kolegialne przepisane albo zalecane przez obowiązujące prawo, takie jak parafialna rada ds. ekonomicznych i parafialna rada duszpasterska¹³⁷. Wikariusz zewnętrzny powinien sprawdzić i zatroszczyć się, aby księża chorzy i w podeszłym wieku sporządzili testament i majątek osobisty oddzielili od kościelnego¹³⁸.

---

¹³² *III Synod Gdański*, t. 2 *Załączniki. Sprawozdanie dotyczące wizytacji dziekańskiej*, nr I, Gdańsk 2001, s. 130.

¹³³ Tamże, nr II, s. 130.

¹³⁴ Tamże, nr III, s. 130.

¹³⁵ Tamże, nr IV, s. 131.

¹³⁶ *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, B, nr 3.

¹³⁷ *Estatutos de los arciprestazgos de la Archidiócesis de Madrid* (16 julio 1997), nr 2C, <http://lavozdelcardenal.archimadrid.com/1997/07/16/estatutos-de-los-arciprestazgos-de-la-archidiocesis-de-madrid>, [dostęp: 20.11.2015].

¹³⁸ *I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, Aneks, nr 51, Rozporządzenie o urzędzie dziekanów § 13, Olsztyn 2012, s. 419.

Zakończenie

Wikariusz rejonowy, zwany także dziekanem albo archiprezbiterem jest kapłanem, który stoi na czele wikariatu rejonowego (dekanatu) i należy do najbliższych współpracowników biskupa diecezjalnego. W ujęciu kodeksowym inspirowanym doktryną Vaticanum II dziekan jest na pierwszym miejscu duszpasterzem, choć jego urząd ma także aspekt administracyjny, streszczający się w podejmowaniu kontroli w stosunku do powierzonego dekanatu. Jednym z istotnych zadań dziekana jest obowiązkowa wizytacja parafii jego rejonu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego. Niniejsze opracowanie było próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie o historyczne uwarunkowania wizytacji dziekańskiej, o pojęcie, naturę i obowiązek wspomnianej wizyty, a także o przedmiot wizytacji dziekańskiej w parafiach dekanatu. Analiza tekstów prawa powszechnego i partykularnego, któremu powierzono uszczegółowienie przepisów kodeksowych o urzędzie dziekana, pozwala skonstatować, że wizytacja dziekańska, mająca charakter urzędowy, służy rozpoznaniu i ocenie stanu życia religijno-moralnego parafii, pracy duszpastersko-apostolskiej, realizacji dekretów powizytacyjnych i całokształtu spraw administracyjno-gospodarczych i jawi się jako ważny środek w służbie *salus animarum*.

Vicar forane's visit in canonic-pastoral terms

The following article is devoted to vicar forane's visit in canonic-pastoral terms. At first, the vicar forane's visit is presented in the historic view. Then, the issue, nature and necessity of vicar forane's visit is discussed. The final part of the article is connected with the subject of vicar forane's visit in the parishes of vicariate forane.

SŁOWA KLUCZOWE: biskup diecezjalny; wizytacja; dziekan; dekanat; parafia; proboszcz

KEY WORDS: diocesan bishop; visits; vicar forane; vicariate forane; parish; parish priests

NOTA O AUTORZE:

Ks. DR HAB. JERZY ADAMCZYK – wykładowca prawa kanonicznego w WSD w Radomiu. Jest autorem opracowań z zakresu prawa małżeńskiego, hierarchicznego ustroju Kościoła, sakramentów św. oraz miejsc świętych.